

тувати свою професійну діяльність до нових умов, володіти незаперечними конкурентними перевагами. Одним із напрямків реалізації поставлених завдань є впровадження у навчальний процес інноваційних технологій.

*Аналіз досліджень і публікацій.* Проблема впровадження інноваційних технологій у вищій національній освіті є пріоритетною серед психолого-педагогічних досліджень. Нині плідно розробляються такі її аспекти: методологічні (І.М. Дичківська, Г.Б. Корнетов, А.С. Нісімчук, О.С. Падалка, С.О. Сисоева, О.Т. Шпак, Н.Р. Юсуфбекова), аксіологічні (М.С. Бургін, М.В. Кларін), практиологічні (С.М. Седова, А.І.Прігожин), методичні (А.А. Вербицький, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська, Н.Г. Опухова, Е.А. Плеханов), але недостатньо розроблено питання класифікації інноваційних технологій, як ефектно впроваджуються у вищій економічній освіті, що й склало мету нашого дослідження.

*Виклад основного матеріалу дослідження.* Проаналізувавши і узагальнивши досвід Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана (далі КНЕУ), вважаємо, що успішному впровадженню нової парадигми освітньої діяльності, зокрема, переходу від викладання дисципліни до освоєння науки сприятиме низка інноваційних технологій, які представлені у наступній класифікації.

*Діалогові технології* пов'язані зі створенням комунікативного середовища, розширення простору співробітництва на суб'єкт-суб'єктному рівні: «учень-учитель», «учитель-автор», «учень-автор» та ін. Креативно налаштований професорсько-викладацький склад використовує на лекційних заняттях такі види лекцій: лекція-діалог, лекція-консультація, лекція-провокація; на семінарських та практичних заняттях переважають бесіда, дискусія, диспут.

*Структурно-логічні технології навчання*, які являють собою поетапну організацію постановки дидактичних задач, вибору засобів їх розв'язання, діагностики та оцінки одержаних результатів. Найпоширенішими є інтелект-карти, які поступово витісняють структурно-логічні схеми.

*Ігрові технології* — ігрова форма взаємодії педагога і дітей, яка сприяє формуванню вмінь вирішувати завдання на основі комплексного вибору альтернативних варіантів через реалізацію певного сюжету. В освітньому процесі використовують театралізовані, ділові, рольові, комп'ютерні ігри, імітаційні вправи, ігрове проектування та ін.

*Інтеграційні технології* — це дидактичні системи, які забезпечують інтеграцію різнопредметних знань і вмінь, різних видів діяльності на рівні інтегрованих курсів, навчальних тем, навчальних проблем та інших форм організації навчання. Це, як правило, бінарні та інтеграційні лекції.

*Тренінгові технології* — це система діяльності по відпрацюванню певних алгоритмів навчально-пізнавальних дій і способів розв'язання типових задач у ході навчання (тести, психологічні тренінги інтелектуального розвитку, розв'язання управлінських задач). Студенти КНЕУ віддають перевагу таким видам тренінгів, як управлінський, корпоративний, відеотренінг, соціально-психологічний, комунікативний, лідерства, бізнес-тренінг.

Починаючи з 2000 року кафедра педагогіки та психології проводить тренінг-курси для викладачів університету: «Сучасні методи навчання», «Формування психолого-педагогічної компетентності викладачів університету», «Тренінгові технології навчання з економічних дисциплін», «Технології інноваційного навчання в економічному університеті».

**Висновки:**

1. Ефективність впровадження інноваційних технологій залежить від рівня професіоналізму професорсько-викладацького складу та готовності студентів навчатись за сучасними технологіями, а також від мети та завдання конкретної технології.

2. Вони сприяють формуванню професійних і особистісних компетенцій економістів щодо здатності швидко реагувати на зміни у соціально-економічному середовищі та адаптувати свою професійну діяльність до нових умов.

*Мищук М.О.*, к.ю.н.,  
доцент кафедри цивільного та трудового права

## **НАУКОВІ ЗАСАДИ ВИКЛАДАННЯ ТРУДОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ**

Трудове право України, як одна з провідних галузей у системі національного права України, виступає основним регулятором трудових відносин найманої праці, є гарантом забезпечення трудових прав працівників в сучасних ринкових умовах України. Зазначене й обумовлює постійний інтерес до науки трудового права вчених-правознавців та обов'язковість вивчення дисципліни «Трудове право» студентами, що навчаються за спеціальністю «Правознавство» у ВНЗ Украї-

ни, зокрема, на юридичному факультеті ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана».

*Наукові засади викладання Трудового права України* — це ті вимоги, які висувають інші науки до викладання даного предмету. Розрізняють такі **наукові засади**:

**I. Методологічна** (вимоги які висуває до викладання філософія як методологія, а в філософії — це принцип філософського методу пізнання, який полягає):

- 1) розглядати процеси і явища суспільного життя у взаємозв'язках і взаємообумовленостях;
- 2) розгляд явищ і процесів суспільного життя в розвитку;
- 3) розгляд практики як критерію істини;
- 4) конкретність істини ( абстрактної істини не існує).

**II. Науково-педагогічна** (це ті вимоги, які висуває педагогіка до викладання трудового права, принципи дидактики у вищій школі):

- 1) науковість;
- 2) зв'язок теорії з практикою, практичного досвіду з наукою;
- 3) системність і послідовність у підготовці фахівців;
- 4) свідомість, активність і самостійність студентів у навчанні;
- 5) поєднання індивідуального пошуку знань з навчальною роботою;
- 6) абстрактне мислення, поєднання з наочністю у викладанні;
- 7) принцип міцності засвоєння знань.

**III. Логічна** (ті вимоги, які висуває логіка до викладання трудового права):

- 1) забезпечення послідовного вивчення трудового права, як дисципліни;
- 2) забезпечення логічної послідовності кожного інституту трудового права;
- 3) дотримання законів логіки у викладенні дисципліни.

**IV. Психолого-педагогічна** (ті вимоги, які висуває психологія до викладання):

- 1) врахування особливостей психології студентів;
- 2) врахування психологічних особливостей праці викладача;
- 3) врахування психологічних особливостей спілкування викладача і студентів;
- 4) врахування психологічних особливостей сприйняття знань.

Принцип науковості змісту і методів навчання трудового права вимагає відповідності їх сучасному розвитку науки й техніки, що диктує введення до навчальних програм знань із різних галузей права. Це висуває підвищені вимоги до змісту кожного заняття і, відповідно, створює сприятливі умови для всебічного розвитку особистості студента.

Вимоги науковості також стосуються організації та проведення навчальних заходів, тобто методичного боку дидактичного процесу. Реалізація цього принципу забезпечується дотриманням таких педагогічних правил: добір навчального матеріалу з урахуванням останніх досягнень науки; розкриття наукових причинно-наслідкових зв'язків, що вивчаються; показ сьогodнішніх наукових здобутків; викладання навчального матеріалу з позицій останніх досягнень науки й техніки; тісний зв'язок викладу навчального матеріалу з життям; пропаганда досягнень вітчизняної науки трудового права, успіхів українських учених; наукова організація та проведення навчальних заходів, використання наукових технологій; неухильне впровадження ву навчальний процес наказів, правил, положень та інструкцій Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України; застосування наукових, методологічних і методичних основ для оцінки ефективності дидактичного процесу тощо.

Не можна обійти увагою і принцип доступності й дохідливості викладання (деякі автори називають його принципом поступового збільшення труднощів), який сформулював ще Я. А. Коменський у «Великій дидактиці». Протягом трьохсот років його розуміння змінилося незначно.

Цей принцип нібито врівноважує терези принципів: складність змісту навчального матеріалу компенсується майстерним викладанням педагога. Основна вимога цього принципу — не допустити непосильного навчання, проводити його таким чином, щоб студенти могли свідомо засвоювати загальнонаукові та професійні знання, практичні навички й уміння, повністю використовуючи свої інтелектуальні й фізичні можливості. В іншому разі дидактичний процес матиме тільки формальний характер, може призвести до втрати віри у свої здібності і, відповідно, формувати пасивне ставлення студентів до навчально-пізнавальної діяльності.

Принцип доступності залежить: від забезпечення добору, групування і вивчення навчального матеріалу з урахуванням вимог навчальної програми з трудового права; урахування розумових, емоційно-вольових і фізичних можливостей учнів і наукових вимог до організації навчального процесу; правил послідовності: від простого до складного, від нижчого до вищого, від відомого до невідомого, від легкого до важкого; урахування професійних знань, практичних навичок і вмінь студентів; урахування фактора часу; поступового нарощування складності теоретичного і практичного матеріалу; проведення занять з максимальним напруженням як розумових, так і фізичних сил студентів; широкого застосування сучасної комп'ютерної та іншої тренувальної тех-

ніки для поглиблення розумових і фізичних здатностей студентів; надання індивідуальної допомоги студентам, які мають певні проблеми в навчанні; широкої організації змагань за досягнення високих результатів у навчальному процесі тощо.

*Музичко Л.В., к.психол.н., доцент  
кафедри педагогіки та психології*

## **ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ СУБ'ЄКТНОСТІ У ПЕДАГОГІЧНОМУ ПРОЦЕСІ ВИЩОЇ ШКОЛИ**

Педагогічний процес, як складна система, у якості основного елементу має компоненту педагогічного спілкування, яке забезпечує взаємодію всіх інших складників. Саме за допомогою педагогічного спілкування можлива реалізація функцій управління навчанням, зокрема його організація. Теоретичний аналіз і концептуальне осмислення проблеми педагогічного спілкування у ВНЗ виходять з положення про його потужний резерв для інтелектуального, культурного, морального, ціннісного та духовного розвитку особистості, що забезпечує становлення її як активного суб'єкта діяльності та пізнання. У обґрунтуванні даного твердження ми виходимо з категорії «суб'єктності» як іманентної здатності індивіда проявляти активність. У концепціях Б. Г. Ананьєва, О. М. Леонтьєва, С. Л. Рубінштейна суб'єктність виступає необхідною якістю індивіда для здійснення діяльності. В.І. Слободчиков та Є.І. Ісаєв зазначають, що стати суб'єктом відповідної діяльності означає освоїти її, оволодіти нею, бути здатним до її здійснення і творчого перетворення. К.О. Абульханова, розглядаючи особу як суб'єкта власної життєдіяльності, доводить, що особистість як певна цілісність, виробляє типові для неї способи взаємодії з обставинами свого життя, організовує своє життя, а не просто слідує за подіями. Суб'єктна парадигма В.О. Татенка «концентрує науковий інтерес до людського життя із середини детермінаційного процесу як авторського здійснення самою людиною сутнісного проекту свого індивідуального життя». На думку автора, онтологічний імператив «бути суб'єктом» є загальнолюдським вираженням суверенності дійсної людини, вільної і водночас персонально відповідальної перед собою й іншими за результати своїх діянь.

З огляду на уже зазначені положення щодо розвитку суб'єктності можна педагогічне спілкування у ВНЗ розглянути дещо під іншим кутом зору. Основою такого розгляду є положення про визначення за мету оптимізації педагогічного процесу розвиток вищих рівнів суб'єктності студентів.

Як справедливо зазначає В.А. Семиченко, важливою ознакою студента як суб'єкта навчально-професійної діяльності, є його здатність бачити процес професійної підготовки цілісним та реалізувати власне учіння у відповідності до вимог цієї цілісної системи. Результатом такого бачення є створення «розумової картини» процесу, часткою якого він є, а також формування певного рівня розуміння перебігу цього процесу. На думку авторки, цілісна концептуальна модель процесу професійної підготовки слугує оптимізації всіх психічних компонентів діяльності. Водночас, спрощена модель призводить до формалізації, слідування зовнішнім вимогам. Збільшення проєкції професійної діяльності на професійну підготовку, розуміння їхньої взаємозумовленості та системного характеру організації може слугувати для студентів джерелом додаткової мотивації самоосвіти та самовиховання, наповнювати більш глибоким змістом цілі діяльності, стимулювати потребу у змінах тощо.

Концептуальна модель навчання, яка формується у студента, визначає свідоме ставлення до вузівської системи, дає можливість побачити власну діяльність у цілісному процесі професійної підготовки. На рівні конкретного студента концептуальна схема навчання проявляється у вигляді динамічної (суб'єктивної) моделі — «...структурованої системи ставлень студента до вузівського навчально-виховного процесу, всередині якого з різних причин може спостерігатися співпадання чи розбіжність суб'єкт-об'єктних сенсів, значень», — яка видозмінюється упродовж навчання. Якщо на I курсі її характеризує слабка структурна впорядкованість і центром, навколо якого організовується модель навчального процесу, є особа викладача, то до четвертого курсу відбувається інтеграція елементів її структури і центруючими стають параметри професійної необхідності навчальних предметів та пізнавального інтересу. Досліджуючи особливості об'єкт-суб'єктних відношень у діяльності студентів, В.А. Семиченко наголошує на тому, що суб'єкт діяльності сприймає зовнішні вимоги не у якості обов'язкових для виконання, а у якості рекомендацій і має можливість приймати рішення стосовно того, яку програму чи модель діяльності він реалізуватиме. Зовнішні вимоги є об'єктивною реальністю, що вносить корективи у його цілі, плани та стимулює його активність. Вищий рівень суб'єктності проявляється у тому, що особа «виступає